

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ

О. Є. Зубко

ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ

(доба середньовіччя)

Методичні рекомендації
для самостійного вивчення навчальної дисципліни
здобувачам освіти очної та заочної форм навчання
спеціальності 032 Історія та археологія

Електронне видання

Вінниця
2025

УДК 94:902](5+6)''653''(075.4)

I-907

*Рекомендовано до видання вченою радою
факультету історії та міжнародних відносин
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(протокол № 6 від 21 січня 2025 р.)*

Укладач:

Зубко О. Є., кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії та археології Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Рецензенти:

Кондратьєв І. В., доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка;

Дехтярьов С. І., доктор історичних наук, професор кафедри історії Сумського державного університету.

I-907 Історія країн Азії та Африки (доба середньовіччя): методичні рекомендації для самостійного вивчення навчальної дисципліни для здобувачів освіти очної та заочної форм навчання спеціальності 032 Історія та археологія / уклад. О. Є. Зубко. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2025. 24 с.

Методичні рекомендації для самостійного вивчення навчальної дисципліни «Історія країн Азії та Африки (доба середньовіччя)» створено для оптимізації організації освітнього процесу з історичної політики, особливо для здобувачів, які вимушені поєднувати навчання з іншими видами активності. Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план дисципліни, перелік тем для самостійного вивчення, питання для самоконтролю, тестові завдання, список літератури.

УДК 94:902](5+6)''653''(075.4)

© О. Є. Зубко, 2025

© ДонНУ імені Василя Стуса, 2025

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
Тематичний план дисципліни	5
Перелік тем для самостійного вивчення	6
Питання для самоконтролю.....	9
Тестові завдання	11
Список літератури	21

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Історія країн Азії та Африки (добі середньовіччя) є невід’ємним складником всесвітньої історії, тому в європейських країнах, вивчаючи історію східних країн та цивілізацій, застосовують загальновизнану періодизацію, за якою середньовіччя охоплює тисячоліття між Стародавньою історією та Новим часом (III–XVII ст.).

Країни середньовічного Сходу зробили безцінний внесок у розвиток загальнолюдської цивілізації, істотно вплинули на історичний розвиток, економіку та культуру сучасних держав Азії, Африки та Європи. У добу середньовіччя на Сході виникли та досягли свого розвитку потужні цивілізації, що характеризувалися найвищим рівнем розвитку продуктивних сил, державних інститутів, матеріальної та духовної культури. Аж до монгольського завоювання східні країни значно випереджали Європу за якістю життя, за рівнем та темпами цивілізаційного розвитку.

Навчальний курс «Історія країн Азії та Африки (добі середньовіччя)» вивчається в 3 та 4 семестрах. Він логічно продовжує курс «Історія Стародавнього Світу», що вивчався в 1 семестрі. Вивчення «Історії країн Азії та Африки (добі середньовіччя)» неможливе без врахування сучасних досягнень сходознавства, релігієзнавства, соціології, філософії, джерелознавства, історичної географії.

Основний обсяг навчального матеріалу становлять проблеми політичної та соціально-економічної історії, духовної та матеріальної культури східних народів. Водночас звертається увага на тісний взаємозв’язок історичного процесу з природно-кліматичними особливостями; складними і суперечливими етнорелігійними процесами; важливу роль особистості в історії східних країн; абсолютну домінанту державних (общинних), колективних інтересів над індивідуальними (поголовне рабство); відсутність приватної власності на землю (у її європейському розумінні), тотальне одержавлення економічного життя; деспотичний характер влади, основним джерелом існування якої була рента – податок.

Актуальність вивчення курсу викликана не тільки глибокими історичними зв’язками нашої країни зі східним світом (скіфи, сармати, гуни, хозари, печеніги, половці, панування Золотої Орди, більш як трьохсотлітня історія Кримського ханства, тривала присутність турків-осман), а й «прикордонним» розташуванням України між Заходом та Сходом, а ще зростаючим впливом сучасних східних країн.

Курс «Історія країн Азії та Африки (добі середньовіччя)» складається з двох модулів. Змістовий перший модуль охоплює середньовічну історію країн Далекого Сходу, Африки та Індостану. Змістовий другий модуль – середньовічну історію країн Близького і Середнього Сходу.

На самостійну роботу студентів відведено 87 год: 48 год у 3 семестрі та 39 год у 4 семестрі (очна та заочна форми навчання).

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№	Теми	Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Самостійна робота
Змістовий модуль 1					
Середньовічна історія країн Далекого Сходу, Африки та Індостану					
1	Вступна лекція	2	2		
2	Великий Степ	2			7
3	Утворення та розвиток Монгольської імперії. Тибет	2	2		
4	Далекосхідні цивілізації Середньовіччя. Китай у III–XVII ст.	2			7
5	Корея у III–XVII ст.	2	2		
6	В'єтнам у III–XVII ст.	2			7
7	Ранньосередньовічна Японія (до сьогунів. III–XII ст.)	2	2		
8	Японія доби сьогунату (кінець XII–XVII ст.)	2			7
9	Цивілізації «Чорної Африки» в добу середньовіччя	2	2		
10	Країни та народи Судану в добу середньовіччя	2			7
11	Східна і Південна Африка в середньовіччі	2	2		
12	Особливості індійського середньовіччя. Індія у IV–XIII ст.	2			6
13	Індія під владою мусульманських правителів (XIII – поч. XVIII ст.)	2	2		
14	Індія в період існування імперії Великих Моголів	2			7
ВСЬОГО		28	14		48
Змістовий модуль 2					
Середньовічна історія країн Близького і Середнього Сходу					
1	Близький і Середній Схід. Іранське суспільство і держава доби Сасанідів	2	2		3
2	Арабо-мусульманська цивілізація. Ранньосередньовічна Аравія і утворення держави в арабів	2	2		3
3	Арабо-мусульманські халіфати 661–945 рр.	2	2		5
4	Ісламські держави Північної Африки та Близького Сходу	2	2		5
5	Мусульманський Іран та Середня Азія в IX–XIV ст.	2	2		5
6	Єврейська діаспора в країнах халіфату	2	2		5
7	Тюрки в XIV–XVII ст. Держава Тимура і Тимуридів. Тюрксько-перська держава Сефевідів	2	2		2
8	Утворення Османської імперії. «Золотий вік» Османів. Османська	2	2		6

№	Теми	Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Самостійна робота
	імперія у XVI–XVII ст. Початок занепаду				
9	Середньовічний Схід напередодні нового часу	2	2		5
ВСЬОГО		18	18		39

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ

Змістовий модуль 1

Середньовічна історія країн Далекого Сходу, Африки та Індостану

Тема 2. Великий Степ.

Природно-географічні умови та клімат Великого Степу. Великий Степ на початку середньовіччя. Протодержава сяньбі. Каганат жужанів. Великий каганат та інші держави тюркутів. Хозарський каганат. Каганат кок-тюрків. Уйгурський каганат. Держава Бохай. Держава киданів. Чжурчженська імперія Цзінь.

Література: основна [1, 2, 3, 4, 5]; додаткова [4].

Тема 4. Китай у III–XVII ст.

Природно-географічні умови та клімат Китаю. Середньовічний китайський етнос. Китай на початку середньовіччя. Трицарство. Імперія Цзінь. Виникнення державної надільної системи. Китай в добу «південних династій» і варварських держав. Імперія Суй. Імперія Тан. Китай під владою монголів. Імперія Мін. Маньчжурське завоювання Китаю та його наслідки.

Література: основна [1, 2, 3, 4, 5]; додаткова [8, 11].

Тема 6. В'єтнам у III–XVII ст.

Природно-географічні умови та клімат В'єтнаму. Середньовічний етнос в'єтів. В'єтнам в умовах китайського панування. Держава Дайков'єт. Держава Дайну. Мінська навала та її наслідки. Відновлення держави Дайв'єт. Правління Пізніх Ле. Політичний розпад держави Дайв'єт. В'єтнам на схилі середньовіччя.

Література: основна [1, 2, 3, 4, 5]; додаткова [1].

Тема 8. Японія доби сьогунату (кінець XII – XVII ст.).

Правління інсей. Диктатура Тайра. Камакурський сьогунат. Реставрація Кемму. Японія в добу «двох династій». Сьогунат Муроматі. Японія на шляху до возз'єднання. Утворення сьогунату Токугава (Едо). Перехід до політики самоізоляції та її наслідки.

Література: основна [1, 2, 3, 4, 5]; додаткова [5, 16].

Тема 10. Країни та народи Судану в добу середньовіччя.

Геополітичне становище та природно-кліматичні зони Чорної Африки. Особливості історичного розвитку Чорної Африки в середньовіччі. Держава Аксум в IV–XI ст. Ефіопське царство в XIII–XVII ст.

Література: основна [1, 2, 3, 4, 5]; додаткова [14].

Тема 12. Особливості індійського середньовіччя. Індія в IV–XIII ст.

Характерні риси індійської середньовічної цивілізації. Варно-кастова організація індійського суспільства. Індуїзм у соціально-політичній історії Індії. Доісламський період історії Індії (VI–XII ст.)

Література: основна [1, 2, 3, 4, 5]; додаткова [1, 2, 3, 17].

Тема 14. Індія в період існування імперії Великих Моголів.

Делійський султанат (1206–1526). Виникнення держави Великих Моголів (1526–1857). Правління падишаха Бабура (1483–1530). Реформи падишаха Акбара (1542–1605). Поступове згасання та занепад імперії Великих Моголів у XVII–XVIII ст.

Література: основна [1, 2, 3, 4, 5]; додаткова [12].

Змістовий модуль 2

Середньовічна історія країн Близького і Середнього Сходу

Тема 1. Іранське суспільство й держава доби Сасанідів.

Становлення та розвиток ранньосасанідської держави (III–V ст.). Релігійні течії в Еран-шахрі. Держава Сасанідів у VI–VII ст. та її занепад.

Література: основна [1, 2, 3, 4, 5]; додаткова [13, 15].

Тема 2. Арабо-мусульманська цивілізація. Раньосередньовічна Аравія і утворення держави у арабів.

Геополітичне становище Аравійського півострова. Етнорелігійна ситуація в Аравії в середині I тисячоліття н. е. Аравія до ісламу. Мухаммад (570–632) та його проповідь. Утворення арабської держави.

Література: основна [1, 2, 3, 4, 5]; додаткова [1].

Тема 3. Арабо-мусульманські халіфати 661–945 рр.

Праведні халіфи (632–662). Шіїти та суніти. Причини успіхів арабських завоювань. Дамаський халіфат Омеядів (662–750). Криза та падіння халіфату Омеядів.

Література: основна [1, 2, 3, 4, 5]; додаткова [1].

Тема 4. Ісламські держави Північної Африки та Близького Сходу.

Особливості розвитку ісламських спільнот після розпаду Багдадського халіфату. Ісламські держави Північної Африки. Хрестові походи та мусульманський схід. Саладін (1171–1193). Султанат мамлюків у Єгипті (1250–1517).

Література: основна [1, 2, 3, 4, 5]; додаткова [1].

Тема 5. Мусульманський Іран і Середня Азія в IX–XIV ст.

Іран у IX–XI ст. Формування новоперської народності. Держави Саманідів (875–999) і Газневідів (977–1041). Султанат сельджуків (1040–1157). Розквіт і занепад держави Хорезмшахів (1194–1220). Улус Хулагу в XIII–XIV ст.

Література: основна [1, 2, 3, 4, 5]; додаткова [1].

Тема 6. Єврейська діаспора в країнах Халіфату.

Зіммі. Пакт Омара. Формування єврейської середньовічної культури в країнах мусульманського сходу. Екзилархи та гаони Вавилонії. Єрусалим в ісламську добу (638–1099). Суспільно-політичне, економічне та духовне життя єврейських общин на теренах Халіфату.

Література: основна [1, 2, 3, 4, 5]; додаткова [1].

Тема 7. Держава Тимура і Тимуридів. Тюрко-перська держава Сефевідів.

Утворення держави Тимура в Мавераннахрі. Завоювання Тимура (1336–1404). Держава Тимуридів. Султан Улуг-бек (1409–1449). Тюрко-перська держава Сефевідів у XVI–XVIII ст. Шаханшах Аббас I (1567–1629).

Література: основна [1, 2, 3, 4, 5]; додаткова [1].

Тема 8. Утворення Османської імперії. «Золотий вік» Османів. Османська імперія у XVI–XVII ст. Початок занепаду Османської імперії.

Геополітичне положення та тюркізація Малої Азії в XII–XIII ст. Виникнення держави турків-османів. Від бейлика до султанату: турецька держава й суспільство в XIV – першій половині XV ст. Завоювання Константинополя в 1453 р. Занепад Візантії та її наслідки. Від султанату до світової держави: завоювання османів у XVI ст. «Золотий вік»: економічний розвиток і державний устрій Османської імперії в часи розквіту. Суспільно-політичний лад і соціальна структура Турецької імперії. «Час зупинки» (кінець XVI–XVII ст.): поступовий занепад турецької могутності. Туреччина та її сусіди в XVII ст. Становище підкореного населення й боротьба народів проти османського панування.

Література: основна [1, 2, 3, 4, 5]; додаткова [6, 18].

Тема 9. Середньовічний Схід напередодні Нового часу.

Середньовічні цивілізації Сходу на порозі Нового часу. Системна криза середньовічних цивілізацій Сходу. Ранній період європейської колоніальної експансії на Сході.

Література: основна [1, 2, 3, 4, 5]; додаткова [1].

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте природо-кліматичні умови Великого Степу.
2. Скільки етапів свого історичного шляху пережив Великий Степ?
3. Які специфічні риси розвитку кочового суспільства?
4. Чи можна розглядати номадизм як особливий розвиток виробництва?
5. Якою була взаємодія кочових спільнот та землеробських цивілізацій?
6. Назвіть основні віровчення середньовічного Китаю.
7. З якого часу почалася варваризація життя осілих китайців?
8. У яку епоху відбувся «вибух цивілізаційної енергії» в Китаї?
9. У якому році сталося завоювання Китаю монголами?
10. Коли було відкрито Китай європейцями?
11. Яка різниця між «повстанням жовтих пов'язок» і «повстанням червоних пов'язок»?
12. Що було основою традиційного господарства в'єтів?
13. Складіть історичний портрет Нго Куена як героя антикитайського опору.
14. Охарактеризуйте правління Лі Тхая То.
15. Якого монгольського хана у 1281 р. було призначено Хубілаєм «губернатором в'єтського округу»?
16. Як завершилося формування території В'єтнаму в його сучасних кордонах у кінці середньовіччя?
17. У яку епоху в Японії посилилися позиції феодалізованої родоплемінної знаті?
18. Яку назву отримав неписаний кодекс поведінки «ідеального воїна» в суспільстві і на полі бою?
19. Назвіть роки «епохи провінцій, що борються» у Японії.
20. У якому столітті на японські острови проникли європейці?
21. Назвіть роки «епохи особистих диктатур» у Японії.
22. Під час чия диктатури було здійснено перехід від феодалної роздробленості до централізованої держави в Японії?
23. Назвіть «найбільше політичне об'єднання» у Південній Африці в XIV–XV ст., яке досягло високого рівня розвитку державності та продуктивних сил.
24. Вкажіть основні причини відставання в розвитку африканських цивілізацій.
25. Якою була специфіка відносин співтовариств Чорної Африки з європейцями?
26. Як Великим Моголам вдалося на початковому етапі свого розвитку на розумній основі поєднати мусульманський та індуїстський компоненти індійського суспільства?
27. Якими були реформи Джелал ад-Діна Акбара?
28. Охарактеризуйте Індію часів Аурангеа Аламгіра.
29. Назвіть особливості індійського середньовіччя, починаючи з різноманітності етносів та мозаїчності релігійних течій.
30. Що таке варни, а що таке касты?
31. Який характер мала політична система Індії після розвалу імперії Гуптів?
32. Скільки регіонів існувало на політичній карті середньовічної Індії?

33. Коли виникла раньосередньовічна іранська держава як своєрідне та закономірне продовження Перської імперії Ахаменідів?
34. Що було основою економічного життя Еран-шахра?
35. Кому успішно протистояла династія Сасанідів?
36. Назва титулу правителя раньосередньовічного Ірану?
37. Вкажіть роки правління Хосрова I Ануширвана.
38. Чому саме Хіджаз став батьківщиною ісламу?
39. Змодельуйте історичний портрет Мухаммада ібн Абдаллаха.
40. Назвіть причини, що дали змогу Мухаммаду в найкоротший історичний термін об'єднати арабські племена та розпочати успішну військову експансію на території сусідніх країн.
41. Які зовнішні та внутрішні чинники зумовили успіх та стійкість арабських завоювань?
42. Назвіть центр Арабського халіфату Омеядів.
43. У чому полягав феномен арабо-мусульманської культури?
44. Ким були засновники династії Фатімідів, яка встановила свою владу на значній території Північної Африки, Єгипту та Близького Сходу?
45. Салах ад-Дін (Саладін) і його роль у боротьбі з хрестоносцями на Близькому Сході.
46. У чому полягала специфічність Султанату мамлюків у Єгипті?
47. Хто започаткував тюркізацію Малої Азії?
48. Суть реформ Рашида ад-Дін Фазлулла Хамадані.
49. Чому євреї та християни «не розчинилися» в середньовічному мусульманському середовищі?
50. Географія походів Тимура («Залізного кульгавого»).
51. Причини появи суфійсько-дервішського ордену – руху сефевіє.
52. Охарактеризуйте роки правління Аббаса I Мірзи.
53. Назвіть роки періоду бейликів у Малій Азії.
54. Чому Османська імперія створювалася на засадах космополітизму?
55. Оплотом якої течії ісламу стала Османська імперія в добу розвиненого і пізнього середньовіччя?
56. Якими були наслідки занепаду Візантії?
57. Охарактеризуйте Османську імперію в роки правління Селіма I Явуза й Сулеймана I Кануні.
58. Чому в XVI ст. Туреччина набула типових рис східної середньовічної деспотії?
59. Що таке рум міллет, яхуді міллет, ермен міллет?
60. «Час зупинки» в історії Османської імперії.
61. Вкажіть основні чинники, що перешкождали еволюції східного суспільства.
62. Назвіть етапи європейської колонізації середньовічного Сходу.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Тести I рівня складності

1. Визначте основні риси «азіатського способу виробництва»:

- а) повне одержавлення економіки країни;
- б) тоталітарна, деспотична держава;
- в) панування особистої влади на землю та багатства надр;
- г) виняткова роль особистості в суспільно-політичному житті країни, персональна домінанта над суспільними інтересами;
- д) повне поглинання особистості колективом; відсутність особистості як самоцінної індивідуальної цінності; «поголовне рабство».

2. До історії якої країни належить наведена нижче модель середньовіччя?

Установіть відповідність.

1. Китай	а) регулювання суспільно-політичного життя нормами права
2. Сасанідський Іран	б) багатополюсність влади
3. Монгольська Орда	в) суворо абсолютизований становий поділ суспільства
4. Японія	г) особлива роль військово-службового стану в житті країни

3. Для історії якої середньовічної держави характерні такі геополітичні чинники? Установіть відповідність.

1. Китай	а) відносна географічна ізоляція
2. Японія	б) існування різних етнічних груп населення, які на початку середньовіччя відчули свою територіально-етнічну єдність
3. Індія	в) максимальне використання внутрішніх природно-кліматичних можливостей країни
4. Сасанідський Іран	г) потужний антропогенний вплив на природу
	д) використання досягнень культури та цивілізації сусідньої держави

4. Які характерні риси та особливості історичного розвитку кочових народів у добу середньовіччя вказано НЕПРАВИЛЬНО?

- а) включення величезних просторів, насамперед безлюдних, у цивілізовану історію;
- б) уповільнене зростання майнової та соціальної диференціації; прискорені темпи класо-політикогенезу;
- в) істотний внесок у розвиток матеріальної та духовної культури;
- г) необмежені виробничі можливості;
- д) степи та напівпустелі – екологічна ніша кочового типу господарювання.

5. Співвіднесіть дати, імена, події та заповніть таблицю.

661; 1402; 1453; 1571; Селім II, Мехмед II Фатіх, Аббу аль-Аббас, Муавія ібн Суф'ян, Тимур Ленг, битва при Анкері, заснування Дамаського халіфату; захоплення Константинополя турками; заснування Багдада; битва при Лепанто.

Дата	Ім'я	Подія

Тести II рівня складності (тематичні)

1. Вступ до курсу. Особливості історичного розвитку Сходу в добу середньовіччя.

1. Визначте основні наукові проблеми історії Азії та Африки в добу середньовіччя	6. Визначте географічні межі поняття «Схід»
2. Визначте основні джерела з історії Азії та Африки в добу середньовіччя	7. У чому полягає сутність поняття «європоцентризм»?
3. Представником цивілізаційного підходу є: а) Маркс; б) Ленін; в) Бартольд; г) Тойнбі	8. Український інститут сходознавства має ім'я: а) Ковалевського; б) Крачковського; в) Прицака; г) Кримського
4. Назвіть особливості розвитку середньовічного Сходу	9. Назвіть цивілізаційні регіони середньовічного Сходу
5. Визначте хронологічні межі східного середньовіччя	10. Назвіть сходознавчі наукові періодичні видання

2. Китай у добу середньовіччя.

1. У який період тривала доба «Трицарства»? а) 220–280 рр.; б) 220–310 рр.; в) 180–310 рр.; г) 180–280 рр.	6. У який період тривала доба династії Тан? а) 618–807 рр.; б) 718–907 рр.; в) 618–907 рр.; г) 718–907 рр.
2. Назвіть провідні ідеології китайського середньовіччя: а) конфуціанство; б) даосизм; в) легізм; г) буддизм	7. У який період тривала доба династії Сун? а) 951–1280 рр.; б) 979–1279 рр.; в) 960–1279 рр.; г) 979–1280 рр.
3. Земельна реформа Сима Яня відбулась у: а) 280 р.; б) 290 р.;	8. Відомою імператрицею Китаю була: а) Лі Шимінь; б) Цао Цао;

в) 295 р.; г) 300 р.	в) Чжен Хе; г) У Цзетянь
4. Для ранньосередньовічного Китаю була характерною: а) надільна система; б) система феодин; в) приватна власність; г) система ікта	9. Скільки тривала доба династії Мін? а) 1368–1644 рр.; б) 1351–1645 рр.; в) 1396–1628 рр.; г) 1382–1648 рр.
5. Які були головні торговельні шляхи Китаю?	10. Вкажіть різновиди китайської каліграфії

3. Сасанідський Іран у добу середньовіччя.

1. Ранньосередньовічна Іранська держава виникла як своєрідне та закономірне продовження Перської імперії Ахеменідів і: а) Бактрії; б) Парфії; в) Фінікії; г) Вавилону	2. Основа економічного життя ранньосередньовічних Сасанідів: а) торгівля; б) іригаційне землеробство; в) скотарство; г) ремісництво
3. Які релігійні вчення панували в ранньосередньовічній державі Сасанідів? а) зороастризм; б) маніхейство; в) маздакізм; г) іслам	4. Які фактори сприяли швидкому піднесенню сасанідської економіки? а) активна співпраця з купцями-християнами; б) встановлення контролю над Південною Аравією; в) стабілізація внутрішнього життя в країні; г) послаблення впливу мобедан мобедів
5. Яку реформу не проводив Хосров Ануширван? а) податкову; б) військову; в) адміністративну; г) освітню	6. Назвіть столиці держави Сасанідів (дві): а) Ісфахр; б) Ктесифон; в) Асорістан; г) Балх

4. Великий Степ та Монгольська імперія в добу середньовіччя.

1. Які територіальні межі Великого Степу?	6. Що таке каганат?
2. Тюркський каганат існував до: а) 679 р.; б) 702 р.;	7. Уйгурський каганат існував у: а) 679 р.; б) 702 р.;

в) 710 р.; г) 745 р.	в) 710 р.; г) 745 р.
3. Велика Яса – це: а) релігійний трактат; б) епічний твір; в) збірник законів; г) літопис	8. Улус – це: а) військовий підрозділ; б) форма державності; в) релігійна організація; г) торговельне об'єднання
4. Чингізхан був верховним правителем монголів у: а) 1162–1227 рр.; б) 1206–1227 рр.; в) 1162–1207 рр.; г) 1162–1206 рр.	9. Золота Орда існувала у: а) 1243–1480 рр.; б) 1227–1480 рр.; в) 1227–1502 рр.; г) 1243–1502 рр.
6. Хто такий Узбек? а) хакан Хозарії; б) хан Золотої Орди; в) імператор Юань; г) хан узбеків	10. Хто такий Хубілай? а) хакан Хозарії; б) хан Золотої Орди; в) імператор Юань; г) хан узбеків

5. Середньовічна Корея.

1. Які три корейські держави утворювали Трицарство?	6. Що таке іду?
2. Роки існування доби «Великого Сілли»: а) 676–920 рр.; б) 661–668 рр.; в) 734–827 рр.; г) 910–920 рр.	7. У якому році народився Фунг Хинг? а) 700 рр.; б) 720 рр.; в) 760 рр.; г) 791 рр.
3. Що таке себоль? а) місце битви; б) торговий двір; в) столиця; г) міфічне місто	8. Що таке тии-ном? а) іригаційна система; б) кодекс законів; в) архітектурна пам'ятка; г) в'єтська писемність
4. Назвіть роки існування держави Корьо: а) 1000–1200 рр.; б) 899–1254 рр.; в) 936–1392 рр.; г) 1283–1390 рр.	9. Назвіть роки існування держави Чосон: а) 1243–1480 рр.; б) 1227–1480 рр.; в) 1227–1502 рр.; г) 1243–1502 рр.
5. У якому році хан Угедей пішов походом на державу Корьо? а) 1256 р.; б) 1231 р.; в) 1298 р.	10. «Книга про ведення сільського господарства» – це: а) агротехнічна енциклопедія; б) сільськогосподарський трактат; в) підручник з агрономії;

г) 1155 р.	г) посібник з тваринництва
------------	----------------------------

6. Середньовічна Індія.

1. Що таке джаджамані? а) кастова система; б) податок; в) форма землеволодіння; г) титул	6. Якою державою правив Самудрагупта? а) Гуптів; б) Палів; в) Раштракутів; г) Гурідів
2. Індійська національна релігія – це: а) буддизм; б) синтоїзм; в) іслам; г) індуїзм	7. Якою була релігія правлячої верхівки Делійського султанату? а) буддизм; б) синтоїзм; в) іслам; г) індуїзм
3. Хто був реформатором індуїзму? а) Харши; б) Кумарілла Бхата; в) Махмуд Газні; г) Ібрахім Лоді	8. Хто був відомим керівником мусульманських походів в Індію? а) Харши; б) Кумарілла Бхата; в) Махмуд Газні; г) Ібрахім Лоді
4. Роки ісламізації Індії: а) 1000–1200 рр.; б) 899–1254 рр.; в) 936–1392 рр.; г) 1283–1390 рр.	9. Імперія Великих Моголів існувала у: а) 1206–1526 рр.; б) 1336–1565 рр.; в) 1526–1858 рр.; г) 1206–1565 рр.
5. Перша португальська факторія в Індії була заснована у: а) 1500 р.; б) 1510 р.; в) 1613 р.; г) 1674 р.	10. Перша англійська факторія в Індії була заснована у: а) 1500 р.; б) 1510 р.; в) 1613 р.; г) 1674 р.

7. Субсахарська Африка в добу середньовіччя.

1. Що таке Субсахарська Африка?	6. Алоа, Нобатія сповідували: а) іслам; б) іудаїзм; в) зороастрійство; г) християнство
2. Коли починається розділення Африки на Субсахарську і Північну? а) сер. III тис. до н. е.;	7. У якому столітті розпалася єдина Нубійська держава? а) XII ст.;

б) III тис. н. е.; в) III ст. н. е.; г) 303 р.	б) XIII ст.; в) XIV ст.; г) XV ст.
3. Що таке Судан? а) регіон Субсахарської Африки; б) столиця Субсахарської Африки; в) кліматичний пояс; г) африканський етнос	8. Дарфурський султанат виник як держава у: а) XVII ст.; б) XVI ст.; в) XV ст.; г) XIV ст.
4. Скільки держав за сучасним політичним поділом розташовані на південь від Сахари? а) 64; б) 3; в) 52; г) 49	9. Бенікануз, беджа – це: а) племена, що проживали на території Судану; б) племена, що проживали на території Ефіопії; в) племена, що проживали на території Нубії; г) племена, що проживали на території Марокко
5. Що таке Сахара? а) термін в кліматології; б) найбільша пустеля світу; в) історичний регіон; г) економічний регіон	10. Яка з імперій мала вплив на Аксумське царство? а) Східна римська імперія; б) Західна римська імперія

8. Північна Африка в добу середньовіччя.

1. Що означає назва Аль-Магриб?	6. Хто такі племена тамазигтів, рифів, шильхів, таурегів, кабілів?
2. Династія Аглабідів правила в Алжирі у: а) 798–898 рр.; б) 800–867 рр.; в) 876–902 рр.; г) 800–909 рр.	7. Аль-Баян Аль-Магриб – це: а) арабська середньовічна казка; б) арабський середньовічний трактат; в) арабський середньовічний епос; г) іспанський історичний трактат
3. У якому році араби в Тунісі заснували форпост Кайруан? а) 650 р.; б) 660 р.; в) 670 р.; г) 700 р.	8. Через що країни Магрибу тісно пов'язані з казками «Тисяча й одна ніч»? а) торгівлю; б) мореплавство; в) релігію; г) прянощі
4. Ким були закладені марокканські міста Сіджильмеса та Фес у VIII ст.? а) арабами; б) португальцями;	9. У країнах Магрибу вирощували переважно: а) прянощі; б) оливки;

в) іспанцями; г) місцевими жителями	в) фінікі; г) зерно
5. Через що берберів називають білими племенами Африки? а) самоназву амазиги; б) генотип; в) незрозумілість мови та звичаїв римлянами; г) протоземноморський тип	10. Поясніть роль хариджизму в історії регіону

9. Середньовічна Південна Африка.

1. Магадішу – в перекладі: а) місто ісламу; б) місто торгівлі; в) місто троянд; г) місто кораблів	6. Які корисні копалини характерні для середньовічної Намібії? а) мідь, залізняк, сіль; б) олово, золото, сіль; в) мідь, срібло, сіль; г) срібло, золото, пати́на
2. Де вперше з'являється етнонім сомалі? а) в пісні; б) в казці; в) в історичному переказі; г) в банківській справі	7. Як перекладається з мови шана назва «Зімбabwe»? а) оазис; б) будинки з каменю; в) кам'яне плато; г) будинки з дерева
3. З якою країною найбільше часу воював середньовічний Сомалі? а) з Португалією; б) з Ефіопією; в) з Іраном; г) з Єгиптом	8. «Дхадські ями» для зберігання води були характерні для: а) Сомалі; б) Зімбabwe; в) Намібії; г) Ефіопії
4. Роки існування держави Мономотапа: а) VI–XVIII ст.; б) VI–XIII ст.; в) V–XVII ст.; г) V–IX ст.	9. Хто з відомих мандрівників часів Великих географічних відкриттів зупинявся в Намібії? а) Колумб; б) Магелан; в) да Гама; г) Піссаро
5. У якому році португальцями було відкрито узбережжя Намібії? а) 1482 р.; б) 1485 р.; в) 1483 р.; г) 1486 р.	10. Поясніть роль хариджизму в історії регіону

10. Країни Індостану у добу середньовіччя.

1. Яка держава першою виникла на території Камбоджи? а) Бапном (Фунань); б) Ченла Води; в) Ченла Суші; г) Камбуджадеша	6. Анкор – столиця держави: а) Бапном (Фунань); б) Ченла Води; в) Ченла Суші; г) Камбуджадеша
2. З XIV ст. панівною релігією в Індонезії був: а) буддизм; б) синтоїзм; в) іслам; г) індуїзм	7. Яка релігія Паганського царства була державною? а) буддизм; б) синтоїзм; в) іслам; г) індуїзм
3. Засновником Паганського царства був: а) Джаяварман II; б) Аніруда; в) Сурьяварман II; г) Раматібоді I	8. Засновником держави Аютія був: а) Джаяварман II; б) Аніруда; в) Сурьяварман II; г) Раматібоді I
4. Самоназва індонезійського регіону в добу середньовіччя – це: а) Шрівіджая; б) Шрікшетра; в) Нусантара; г) Таунгу	9. Першою середньовічною державою на території М'янми була: а) Шрівіджая; б) Шрікшетра; в) Нусантара; г) Таунгу
5. Перша португальська факторія на території Таїланду була заснована у: а) 1177 р.; б) 1519 р.; в) 1569 р.; г) 1597 р.	10. Держава Аютія була ліквідована у: а) 1177 р.; б) 1519 р.; в) 1569 р.; г) 1597 р.

11. Виникнення ісламу та утворення держави в арабів.

1. Коли відбулася хіджра? а) 610 р.; б) 622 р.; в) 632 р.; г) 661 р.	6. Коли помер пророк Мухаммед? а) 610 р.; б) 622 р.; в) 632 р.; г) 661 р.
2. Кого вважають останнім «праведним» халіфом? а) Абу Бекра; б) Омара;	7. Коран був кодифікований за часів: а) Абу Бекра; б) Омара;

в) Османа; г) Алі	в) Османа; г) Алі
3. Династія халіфів Омеядів правила у: а) 622–632 рр.; б) 632–661 рр.; в) 66–750 рр.; г) 750–1517 рр.	8. Династія халіфів Аббасидів правила у: а) 622–632 рр.; б) 632–661 рр.; в) 661–750 рр.; г) 750–1517 рр.
4. До шиїтських належать держави: а) Фатімідів; б) Аббасидів; в) Саманідів; г) Буїдів	9. Які держави є сунітськими? а) Фатімідів; б) Аббасидів; в) Саманідів; г) Буїдів
5. У Магрибі були розташовані держави: а) Альморавідів; б) Газневідів; в) Альмохадів; г) Хорезмшахів	10. Які держави були розташовані у Середній Азії та Ірані? а) Альморавідів; б) Газневідів; в) Альмохадів; г) Хорезмшахів

12. Османська імперія в добу середньовіччя.

1. Хто був засновником Османської держави? а) Осман Газі; б) Орхан; в) Мехмет І; г) Мурад І	6. Хто був засновником яничарського корпусу? а) Осман Газі; б) Орхан; в) Мехмет І; г) Мурад І
2. Що таке форма умовного землеволодіння? а) хасс; б) мульк; в) вакф; г) тімар	7. Подушний податок для не мусульман – це: а) харадж; б) джиз'я; в) йошур; г) іспендже
3. Завоювання турками Константинополю відбулось у: а) 1354 р.; б) 1399 р.; в) 1453 р.; г) 1571 р.	8. У якому році відбулася битва при Лепанто? а) 1354 р.; б) 1399 р.; в) 1453 р.; г) 1571 р.
4. Хто є представниками служилого стану в Османській імперії? а) ескері; б) райя;	9. Хто такі оподатковані мусульмани в Османській імперії? а) ескері; б) райя;

в) зінік; г) кули	в) зінік; г) кули
5. Коли правив Селім I? а) 1482–1512 рр.; б) 1512–1520 рр.; в) 1520–1566 рр.; г) 1566–1574 рр.	10. Коли правив Сулейман I? а) 1482–1512 рр.; б) 1512–1520 рр.; в) 1520–1566 рр.; г) 1566–1574 рр.

Тести III рівня складності

1. Визначте неправильні твердження щодо відмінностей між варнами та кастами:

а) статус та місце варн освячені релігійними нормами та непорушні. Каста є замкненими ендегамними групами людей, спадково зайнятих у сфері певної діяльності. Каста є групами всередині варн;

б) варни встановлюються нормами духовної спадщини та державними приписами. Кастова приналежність визначається народженням. Перехід у касту з варн і навпаки регулюється брахманами;

в) строго ієрархічна система каст природним шляхом виникла з найдавніших варн, що призвело до поступового відмирання варн як соціально-політичного інституту середньовічної Індії.

2. Знайдіть помилку (викресліть) у логічному ланцюжку:

Ніппон → кендзю → тенно → бе → тайка → Тодайдзі.

3. Вкажіть логічні помилки в наведеному переліку:

- 1) Каганат жужжанів;
- 2) Хозарський каганат;
- 3) Уйгурський каганат;
- 4) Імперія чжурчженів;
- 5) Арабський халіфат;
- 6) Монгольська імперія;
- 7) Імперія Мін;
- 8) Імперія Великих Моголів.

4. Держави, що виникли на території Східної Європи внаслідок розпаду Золотої Орди:

- а) Кримське ханство;
- б) Блакитна Орда;
- в) Казанське ханство;
- г) Московське князівство;
- д) Улус Хулагу;
- е) Астраханське ханство.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Д'ячков С. В. Історія середньовічного Сходу: підручник для студентів класичних університетів. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. 448 с.
2. Історія середніх віків. Практикум. Частина 1: навч. посіб. / В. В. Гордієнко, Г. М. Гордієнко, І. І. Кривошея, О. О. Салата. Київ: КНТ, 2021. 545 с.
3. Рубель В. А. Історія середньовічного Сходу: курс лекцій. Київ: Либідь, 1997. 480 с.
4. Рубель В. А. Історія середньовічного Сходу: підручник. Київ: Либідь, 2002. 736 с.
5. Рубель В. А. Історія середньовічного Сходу: тематична хрестоматія. Київ: Либідь, 2000. 624 с.; 2011. 792 с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Борділовська О. А. «Ідеальний цар» у класичній індійській традиції. *Східний світ*. 2001. № 2. С. 128–137.
2. Борділовська О. А. Соціальна стратифікація індусько-буддійської імперії Харші. *Східний світ*. 2003. № 4. С. 26–34.
3. Борділовська О. А. «Харшачаріта» Бани: джерелознавчий портрет. *Східний світ*. 1998. № 1–2. С. 5–14.
4. Дашкевич Я. Україна на великому кордоні. Україна і Схід / упоряд. Г. Сварник, А. Фелонюк; НАН України. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. С. 107–126.
5. Диктатура Тайра: Японія на шляху до військово-самурайської державності. *Історія середньовічного Сходу: тематична хрестоматія*: навч. посіб. Київ: Либідь, 2011. С. 71–181.
6. Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300–1600 / пер. з англ. О. Галенко. Київ: Критика, 1998. 287 с.
7. Коран / пер. з араб. М. Якубович. Київ: ДУМУ «УММА», 2018. 608 с.
8. Матвєєва Л. В. Нариси з історії сходознавства. Київ: Стилос, 2008. 400 с.
9. Митряєв А. Життєвий і творчий шлях видатного українського сходознавця Андрія Петровича Ковалівського. *Східний світ*. 1995–1996. № 6–7. С. 426–441.
10. Народні рухи у Багдадському халіфаті. *Історія середньовічного Сходу: тематична хрестоматія*: навч. посіб. Київ: Либідь, 2011. С. 541–609.
11. Рубель В. А. До питання про причини поразки Селянської війни IX ст. в Китаї? *Східний світ*. 2002. № 2. С. 182–187.
12. Рубель В. А. Доісламська Індія за матеріалами «Харшачаріти» Бани й подорожніх записів Сюань-цзана. *Історія середньовічного Сходу: тематична хрестоматія*: навч. посіб. Київ: Либідь, 2011. С. 614–664.
13. Рубель В. А. Антиаббасидське повстання Абу Харба: проблема етно-династичної ідентифікації. *Східний світ*. 2001. № 2. С. 141–145.
14. Рубель В. А. Суспільно-політичне й господарське життя Середньовічного Судану за даними Лева Африканського та суданських хронік. *Історія середньо-*

вічного Сходу: тематична хрестоматія: навч. посіб. Київ: Либідь, 2000. 624 с.; 2011. С. 730–783.

15. Сасанідський Іран за часів маздахізму. *Історія середньовічного Сходу: тематична хрестоматія*: навч. посіб. Київ: Либідь, 2011. С. 271–310.

16. Становлення середньовічної держави в Японії. *Історія середніх віків. Практикум. Частина 1*: навч. посіб. Київ: КНТ, 2021. С. 190–204.

17. Середньовічна Індія після ісламського завоювання за матеріалами європейських мандрівників. *Історія середньовічного Сходу: тематична хрестоматія*: навч. посіб. Київ: Либідь, 2011. С. 670–727.

18. Соціально-економічний і політичний розвиток Османської імперії в XIV–XVII ст. *Історія середніх віків. Практикум. Частина 1*: навч. посіб. Київ: КНТ, 2021. С. 453–529.

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

Зубко Ольга Євгенівна

ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ **(доба середньовіччя)**

Методичні рекомендації
для самостійного вивчення навчальної дисципліни
здобувачам освіти очної та заочної форм навчання
спеціальності 032 Історія та археологія

Електронне видання

Редактор О. А. Солдатова
Технічний редактор Т. О. Важеніна-Гопрак

Підписано до друку 12.03.2025
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк – цифровий. Умовн. друк. арк. 1,39.
Тираж 30. Зам. 31.

Донецький національний університет імені Василя Стуса
21021, м. Вінниця, 600-річчя, 21
Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру
серія ДК № 5945 від 15.01.2018